

ФЕДЧУН С.В.

ПРАВЕДНИКИ СВІТУ

*«Я хотела бы воздвигнуть
монумент - памятник высотой до неба,
который увидел бы весь мир - не из камня
или мрамора, а из добрых дел».*

Зі спогадів Доні Розен

«Праведники світу» так називають людей, що допомагали євреям під час геноциду, що розпочала німецька влада на території окупованих держав під час Другої світової війни.

22 червня 1941 р. Німеччина напала на СРСР. Почалася Велика Вітчизняна війна. Окупувавши частину України, Гітлер не одразу почав повну реалізацію плану «Ост». Спочатку німці намагалися завоювати підтримку місцевого населення, публікуючи у ЗМІ деякі провокуючі статті про Сталіна та радянську владу (наприклад, що Голодомор 1932-1933 рр. дійсно був чітко спланованим геноцидом). Населення могло спокійно пересуватися, ходити у театри, гуляти парками та пити воду із загальних фонтанів.

У 1942 р. німці починають повну реалізацію плану «Ост» - винищення частини населення та перетворення цих територій на колонію азійського типу. Особливих гонінь зазнали євреї. Гітлер вважав, що їх просто треба винищувати як заразу. За наказом німецького уряду кожен єврей мав на зовнішньому одязі носити жовту шестикутну зірку та зареєструватися в управі. За невиконання постанови - розстріл.

У вересні 1941 р. фюрер призначив на посаду рейхскомісара України «випробуваного бійця» націонал-соціалістської партії Еріха Коха, який нагадував своїм підлеглим: «...населення мусить працювати, працювати й ще раз працювати. Ми - панівний народ, а це означає, що расово найпростіший німецький робітник біологічно в тисячу разів цінніший проти місцевого населення» [1, с.607]. За короткий час було створено доволі розгалужену карально-репресивну систему. На всій території окупованої України здійснювалася політика «Юденфрай» («чистий від євреїв»). У результаті Голокосту було знищено 1,8 млн. осіб. Однією з яскравих акцій Голокосту був наказ окупаційної влади по м.Київ:

«Наказується всім жидам міста Києва і околиць зібратися в понеділок дня 29 вересня 1941 року до год. 8 ранку при вул.Мельника - Доктерівській (коло кладовища).

Всі повинні забрати з собою документи, гроші, білизну та інше.

Хто не підпорядкується цьому розпорядженню буде розстріляний» [1, с.586].

Усіх євреїв розстріляли на тому ж кладовищі. Розумно було зібрати усіх в одному місці та дуже легко знищити. Євреї тікали, переховувалися, іноді їм навіть доводилося тижнями сидіти у помийних ямах та на горищах тих, хто не був байдужий до чужого лиха. «Если кто-нибудь пустит жидов переночевать или предоставит ему жилье, то будет немедленно расстрелян не только он, но и его семья» [2].

Але на сьогодні Голокост вважають історією не лише євреїв, а й тих людей, що допомогли вижити переслідуваним, завжди ризикуючи передусім власним життям [3]. Боятися доводилося не лише фашистів, але й сусідів, які могли видати. За одного єврея давали тисячу марок.

У 1953 р. було засновано Яд Вашем (на івриті - місце та пам'ять) - ізраїльський офіційний меморіал, присвячений жертвам Голокосту. Було також прийняте рішення відзначати «Праведників народів світу». Праведник визначався як не-єврей, який ризиковав життям, аби врятувати євреїв під час Голокосту і починаючи з 1963 р. спеціальна комісія під юрисдикцією Верховного суду Ізраїлю почала видавати сертифікати та іменні медалі, на яких двома мовами - на івриті та французькою, вибито напис: «На подяку від єврейського народу. Хто рятує одне життя, рятує весь світ» [4]. Нагороду отримують рятівники або їхні спадкоємці під час церемонії в Ізраїлі або у своїх країнах в приміщеннях ізраїльських дипломатичних представництв.

В Україні проживає доволі багато людей, що носять звання «Праведник світу». Є серед них і наші земляки з Сумщини.

Євгенія Леонтіївна Кучер це почесне звання отримала у 1998 р. і на разі проживає у Сумах. Вона приїхала з Тернопільщини, де її родина у роки війни врятувала двох євреїв-вчителів, що втекли з гетто у містечку Вишневець.

Звичайно її сім'я боялася розправи, адже було відомо, що фашисти розстрілювали усіх, хто переховував у себе євреїв, а їх майно спалювали. Також боялися сусідів, що могли видати. Хтось, заради матеріальної винагороди, а хтось, через побоювання за власну родину, боячись, що їх також розстріляють

за те, що не повідомили владу. Родина Євгенії Леонтіївни переховувала вчителів у ямі, накритій соломною. А маленька Женя носила їм туди їжу у відрі чи корзині, боячись, щоб хтось чужий не помітив. Після звільнення їх селища Червоною Армією - випустили євреїв живими та неушкодженими.

За клопотаннями тих самих врятованих вчителів Михайла Гельмана та Мориса Галлера Євгенія Леонтіївна отримала посвідчення уряду Ізраїлю - «*Праведник світу*» [5, с.68].

Мурза Людмила Кирилівна у 1999 р. отримала від Єврейської ради України звання «*Праведник України*». У часи війни її сім'я врятувала три єврейські родини. Це був старий хазяїн Крупеня та три його сини з родинами, що проживали поряд з ними на хуторі. Батько Людмили Кирилівни вивіз із гетто трьох єврейських дітей, а їх батьки змогли втекти самостійно.

Крупеня жили у землянці у лісі поряд з будинком родини Мурза і вони допомагали їм з харчами. Так євреї прожили дві зими, а згодом вступили до партизанських загонів, а сім'ю Людмили Кирилівни ледь не розстріляли за зв'язок з партизанами, але за наказом німецького уряду все ж таки розстріл відмінили [6].

На разі жінка проживає у Сумах, а врятовані нею сім'ї виїхали до Ізраїлю. На жаль, Людмила Кирилівна так і не отримала звання «*Праведник світу*», оскільки дехто з родини Крупеня вже помер, а інші члени мігрували до Америки.

* * *

Ревізіоністи Голокосту та деякі політики називають Голокост «*великою брехнею*». Зокрема, на конференції ООН у 2009 р. президент Ірану, Махмуд Ахмадінежад, назвав Голокост «*великою брехнею*». Радник глави британського уряду, член асоціації мусульманських адвокатів Ахмад Томсон у 1994 р. також написав книгу, в якій стверджує, що загибель 6 мільйонів євреїв під час Голокосту - «*велика брехня*». Опоненти ревізіоністів Голокосту стверджують, що «*з їх позицій Голокост бачиться великою брехнею, найбільшою змовою всіх часів*» [7].

Елі Візель - єврейський письменник, професор, Нобелівський лауреат і в'язень нацистських концтаборів з цього приводу висловлюється так: «*І ми прочитаємо кадиш не тільки по мертвим, а і по живим, які забули своїх мертвих. (...) Як убивці намагалися знищити саму пам'ять про євреїв, з тією ж пристрасстю герої та мученики, що вмирали, всіма силами*

намагалися зберегти її. Забути їх чи зрадити їхню пам'ять - це все одно, що здійснити повторне вбивство» [8].

2272 українських громадян було визнано організацією Яд Вашем Праведниками народів світу. Це - християни усіх конфесій, віруючі та атеїсти, чоловіки та жінки, люди усіх професій та вікових категорій, багаті та бідні. Усіх цих людей об'єднує людяність та намагання навіть за умов жорсткого терору допомогти іншим.

На жаль, чимало людей так і не отримало це почесне звання. Багатьох євреїв було розстріляно, разом із їхніми рятівниками. Деякі євреї емігрували і нині живуть далеко від Ізраїлю, не знаючи про існування меморіалу пам'яті Яд Вашем.

1. Новий довідник: Історія України / Автори-упорядники: С.Крупчан, Т.Крупчан, О.Скопненко, О.Лванюк. - К.: ТОВ «КАЗКА», 2006. - 736 с.
2. Электронная еврейская энциклопедия. Хасидей уммот ха-'олам. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.eleven.co.il/article/14461>.
3. Кто рятує одне життя, рятує весь світ. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/619/163/22407/>.
4. Яд Вашем [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Яд_Вашем.
5. Жити, щоб пам'ятати. Збірка документів і матеріалів з історії єврейської громади Сумщини ХХ століття / Автори-упорядники А.Горон та С.Ніколаєнко. - Суми: СОШПО, 2010. - 88 с.
6. Зі спогадів очевидця: Мурзи Людмили Кирилівни.
7. Брехня голокосту [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Брехня_голокосту.
8. Мар'яна Драч. Елі Візель засудив виступ президента Ірану на конференції ООН [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/Content/Article/1613345.html>.